

Goymir politísk ideologi seg á einum dulduðum stigi í rættarskipaninni? Ein røð av kanningum hevur staðfest ein greiðan samanhag millum ideologiskar sannføringar og ítøkiligar rættarúrskurðir

vinstrahall sum heild intuitivt taka størri hædd fyri sosialum umstøðum enn høgrasinnað. Men hvussu ávirkar ideologi støðutakan? Eru rættarúrskurðir ikki bert ein spurningur um bestu prógvini?

Til at greina hetta, hevur Dan Kahan víst á hægstarættarmál í USA, har stríð hevur tikið seg upp millum hægstarættardómarar um, hvørt statir í USA hava rætt til at krevja serlig statslig samleikaprógv frá veljarum tá teir skulu fara á val. Her gerst spurningurin fyri hægsta rætt: hvørji faktum eru avgerandi? Fer treytin at tilskila sær slík prógv at leggja óneyðugar byrðar á veljarar? Ella eru slík samleikaprógv neyðug fyri at verja ímóti valsnyti? Við øðrum orðum: Skulu størri atlit takast til – rættin at velja – ella áhugamálini hjá einstøku statinum at verja ímóti snyti? Men júst hvussu henda vígan av atlitum fer fram, er ikki ideologiskt óheft, vil hann vera við.

Tí samstundis sum dømi opinlýst er ideologiskt – demokratar bera ótta fyri at reglan setir fátækar veljarar í eina verri støðu, tí tað kann vera ein avbjóðing hjá teimum at fáa fatur á serligu samleikakortinum – vil Dan Kahan vera við, at ideologisk sannføring ávirkar sjálvan hugsunnarháttin hjá hægstarættardómarunum á einum ótilvitaðum stigi, ið teir sjálvir ikki eru

varugir við. Sálarfroðiliga frágreiðingin er, at fólk ótilvitað, men selektivt velja tulkingarmeginreglur ígjøgnum sínar ideologisku brillur.

Í førinum við samleikakortinum vilja høgrasinnaðir hægstarættardómarar intuitivt favorisera persónliga ábyrgd og »landaskil« og kravinum um samleikakort. Við øðrum orðum vil Dan Kahan vera við, at ideologiskir munir

standa uppá spæl í einum rættarmáli. Bæði verji og ákæri hava greið áhugamál í at vinna eitt rættarmál. Men spurningurin er, um leiklutirnir sjálvir ávirka sjálvan førleikan til at hugsa objektivt ella neutralt?

Kanningar ið væl kendi týski Max Planck granskningarstovnurin hevur staðið fyri, avdúka ígjøgnum eina røð av eftirgjørdum rættarsakum – har lut-

lig umdømis og figgjarlig áhugamál standa uppá spæl, er gerandiskostur hjá ákærum og verjum at spáa um møguleikarnar fyri at vinna eina rættarsøk áðrenn hon fer ígongd. Tulkingin hjá teimum báðum professorunum er, at tá ein slík meting verður gjørd, er vandi fyri at fólk vera »fangað« í einari tulking av málinum, ið ótilvitað elvir til selektiva tulking av møguligum prógvum og ábendingum. Umframt at trúgv-in uppá egnan tulkingarmátt, økir enn meiri um selektivitetin.

Sambært teimum báðum hevur hetta stóran týðning fyri lögfrøðina og rættarskipanina sum heild, tí at kanningin avdúkar, at givnir leiklutir í roynd og veru ávirka háttin fólk hugsa, og fær tey at viga møguligt próvtilfar selektivt, umframt møguliga at yvirmeta sínar møguleikar at vina. Afturat hesum kemur so beinleiðis figgjarliga og umdømisliga drívmeigin til at vinna eitt rættarmál, ið aftur ávirkar førleikarnar at hugsa objektivt.

Stóri spurningurin granskarar hava sett til framtíðina er sjálvandi, um vit onkunsvegna kunnu skipa rættarskipanina soleiðis, at hon fyrirbyrgir ávirkanina av »íbornum menniskjansligum tendensum«, ið tykjast spilla spælið og óheftnis ímyndina av rættarskipanini.

STATSVALDIÐ VINNUR Á BORGARANUM – ALOFTAST. Í DANMARK, FÆR BORGARIN BERT VIÐHALD Í 5 TIL 7 PROSENTUM AV MÁLUNUM Í EINUMHVØRJUM GIVNUM ÁRI. HETTA GEVUR NAKRAR GREIÐAR ÁBENDINGAR UM HVAR LOYALITETURIN Í SEINASTA ENDA LIGGUR – HJÁ ARBEIDSGEVARINUM, VIL DANSKUR PROFESSARI VERA VIÐ

einfalt eru íbornir eginleikir í okkara heilum, og tískil vilja lita allar avgerðir vit taka.

Yvirspæla sín leiklut

Rættarmál eru grundað á væl tilskilaðar sosialar leiklutir, við ákærum, verjum, dómarum, ákærdum og nevningum, har hvør einstakur av hesum spælir sín serstaka leiklut. Opinlýsti kritikkurin hevur sjálvandi verið at víst á, at bæði umdømislig og figgjarlig áhugamál ofta

takarar hava fingið lön fyri at spæla ávisan leiklut – at eisini aftaná simuleraðu rættarsøkarnar, hava fólk sum heild hug at halda fast við sínari tulking av rættarmálinum og úrskurðinum. Professararnir Andreas Glöckner og Cristoph Engel, ið stóðu fyri kanningini hava í síni frágreiðing víst á, at leiklutirnir í sær sjálvum eggja til selektiva próvførslu og frammanundan skaptar niðurstøður.

Í veruligu rættarskipanini, har veru-